

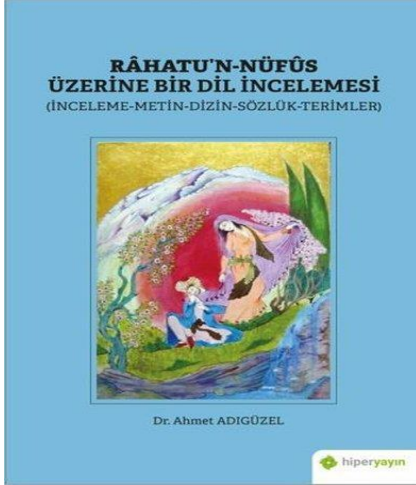

**RÂHATU'N-NÜFÛS ÜZERİNE BİR DİL İNCELEMESİ
(İNCELEME-METİN-DİZİN-SÖZLÜK-TERİMLER)**

(Hazırlayan: Dr. Ahmet ADIGÜZEL). İstanbul, Hiperyayın, 1. Baskı Aralık 2020.

ISBN: 978-625-7280-16-7

Enes ASIL*

Türk dili çalışmaları için değerli ve zengin bir malzemeyi bünyesinde barındıran Râhatu'n-Nüfûs, XVI. yüzyılın ikinci yarısında devrin tarih, edebiyat, siyaset ve diğer sahalarında eserler vermiş kültürlü şahsiyetlerinden olan Gelibolulu Mustafa Âli tarafından cinsel sağlık konusunda yazılmış bir bâh-nâme örneğidir. İki ayrı cüzden oluşan eserin birinci cüzü kadınlar, ikinci cüzü erkekler için yazılmış olup her iki cüz de dört bâbdan oluşmaktadır. Arap ve Fars dillerinin etkisinin görüldüğü bu eserde, erkek ve kadın tipolojileri, cinselliğin yararları, zararları, cinselliği artırıcı terkipler, cinsel hastalık isimleri, tedavi yöntemleri, gebe kalma, gebe kalmayı engelleyici yöntemler gibi konular yer almaktadır. Organ adları, ilaç, yiyecek, içecek adları, bitki ve hayvan adları bakımından da oldukça zengin bir eser olan Râhatu'n-Nüfûs, Türk, Arap, Fars, Mezopotamya, Hint ve Anadolu kültürlerinden derlenmiş oldukça zengin ve önemli bilgileri de bünyesinde barındırmaktadır. Toplamda beş nüshası olan eserin üç nüshası Mısır'da, bir nüshası Berlin'de (Almanya Millî Kütüphanesi) ve bir nüshası Kayseri'de (Râşid Efendi Kütüphanesi) olmakla beraber eser, bu nüshalarda Râhatu'n-Nüfûs, Rûhu'n-Nüfûs gibi farklı isimlerle isimlendirilmiştir. Eserin bu beş nüshada konu bakımından farklı değerlendirildiği de göze çarpmaktadır. Eser söz konusu nüshalardan Mısır nüshasında Tıp ilimleri, Berlin nüshasında Din-tasavvuf, Kayseri nüshasında Tıp kitabı olarak değerlendirilmiştir.

Bu çalışmada Iğdır Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünde görev yapmakta olan Dr. Ahmet ADIGÜZEL tarafından Aralık 2020'de 813 sayfa olarak hazırlanan ve Hiperyayın tarafından yayımlanan *Râhatu'n-Nüfûs Üzerine Bir Dil İncelemesi (İnceleme-Metin-Dizin-Sözlük-Terimler)* isimli kitap tanıtılacaktır.

Çalışmanın asıl konusuna geçmeden evvel tanıtımı yapılacak olan eserin türü olan bâh-nâme hakkında bilgi vermekte fayda vardır. Ana teması ve fikir yapısı, cinsel sağlık, cinsel hastalıklar ve bu hastalıkların tedavisi olan bâh-nâmeler, beden bakımı ve temizliğinin sağlıklı bir yaşam için gerekliliğine ve önemine de değinen birer sağlık ansiklopedisidir.

Cinsellik ve cinsel sağlık konuları Osmanlı öncesi Türk kültüründe birçok eserde şiir, hikâye, masal gibi türler içerisinde açık veya üstü kapalı bir şekilde dile getirilmiştir.

* Iğdır Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, e-posta: enes.asil.4646@gmail.com, Orcid ID: 0000-0003-0457-7133

Türk dilinin şah eserlerinden olan Dîvân-ı Lûgat-it-Türk'te de bu konulara yer verilmiştir. Farsça ansiklopedik bir eser olan Kâbûs-nâme'nin (1082) 15. bölümü cinsellik konularına ayrılmıştır. Eserde, cinsellik ve cinsel sağlık sosyal yaşamın bir parçası olarak vurgulanmıştır.

Osmanlı tıp literatüründe önceleri tıbbın bir alt dalı olarak ele alınan bâh-nâmeler, sonrasında bağımsız bir disiplin olmuş ve hemen hemen bütün tıp kitaplarında cinsel sağlıkla ilgili bir ya da birkaç bölüme yer verilmiştir.

Cinselliği konu alan ve cinsel sağlığı anlatan bâh-nâmelerin konusu zamanla sadece cinselliği konu alan eserlere dönüşmüş ve bu eserler "Dellâk-nâmeler", "Cimâ" ve "Vuslat" gibi isimlerle adlandırılmıştır.

Arapçanın ünlü sözlüklerinden olan Kâmûs-ı Okyanus'ta Cimâ cinsel birleşme, Vuslat kavuşma olarak tanımlanmaktadır.

Bâh-nâme konusu sadece Türk toplumuna veya İslâm Uygarlığına ait bir konu olmayıp Mezopotamya ve Hint hekimliği başta olmak üzere Antik Yunan'da da tıbbın bir alt kolu olarak ele alınmıştır. Antik Yunan'da Aristoteles (M.Ö. 320), Philumenos (M.Ö. 1. yy.), Galenos (M.Ö. 200) gibi isimler bâh konusunda eserler yazmışlardır.

Eser sırasıyla "Giriş", "Bulgu ve Yorumlar", "Metin", "Dizin-Sözlük" ve "Terimler Sözlüğü" olmak üzere beş bölümden oluşmaktadır.

Eserin birinci bölümü olan **Giriş bölümünde** (Adıgüzel, 2020: 17-37) çalışmaya konu olan Râhatu'n-Nüfûs ve yazarı Gelibolulu Mustafa Âli hakkında genel bilgiler verilmiş, tıp çalışmalarının kısa tarihine değinilmiştir. İslâm medeniyetinde tıp, Anadolu'da Türk tıbbının gelişimi ve Eski Anadolu Türkçesi dönemine ait tıp kitapları, Türk-İslâm tıbbında bâh-nâme literatürü, Osmanlı tıbbında bâh-nâmeler gibi konuların da ele alındığı bu bölümde tespit edilebilen yazma bâh-nâmeler Arapça eserler, Farsça eserler ve Türkçe eserler olmak üzere kendi içerisinde üç gruba ayrılmış ve bu eserler hakkında kısa bilgiler okuyucuya sunulmuştur. Giriş bölümünün bir diğer konusunu erotik eserler oluşturmuştur. Bu bölümde ele alınan erotik eserler Arapça erotik eserler ve Türkçe erotik eserler olmak üzere iki ana başlık altında irdelenmiştir.

Bulgu ve Yorumlar bölümü (Adıgüzel, 2020: 38-102) dilbilgisi özellikleri bölümü olarak da düşünülebilir. Bu bölümde metin içerisinde yer alan Türkçe kelimelerin ses ve biçim özellikleri üzerinde durulmuştur. Kelimelerin imlâ özellikleri üzerine değerlendirme yapılırken Türk dilinin Eski Anadolu Türkçesinden klasik Osmanlıcaya geçişi ve standartlaşmaya doğru bir gelişiminin temel ses olayları esas alınmıştır. Kalınlık-incelik uyumu, düzlük-yuvarlaklık uyumu, ünlü düşmesi, ünlü ve ünsüz değişimleri tespit edilmiş ve değerlendirilmiştir. Eser içerisinde bazı kelimelerin (dudağ / دوداق / دوداق, koyun / قيون / قيون gibi) ikili hatta üçlü şekillerinin görülmesi kelimelerin hem eski Uygur imlâ geleneğine hem de Arap-Fars imlâ geleneğine göre yazılmış olduğunu göstermekte ve dolayısıyla da eserde bir imlâ birlikteliğinin olmayışı sonucunu ortaya çıkarmıştır. Bu bölümde metinde yer alan kelimelerin biçim özellikleri incelenirken isim ve fiiller, onların aldıkları çekim ve yapım ekleri, geçirdikleri değişim ve görevler tespit edilen örnekler üzerinden okuyucuya sunulmuştur.

Metin bölümü (Adıgüzel, 2020: 103-256) 131 varaktan (262 sayfadan) oluşan Râhatu'n-Nüfûs'un transkripsiyonun yapıldığı bölümdür. Bu bölümde transkript

yapılırken yapılan çalışmalar sonucunda toplamda beş nüshası tespit edilen eserin Berlin nüshası ile Kayseri Râşid Efendi nüshası, isimleri farklı olmakla beraber içerikleri aynı olduğu için Kayseri Râşid Efendi nüshası esas alınmıştır. Kayseri Râşid Efendi nüshasını Berlin nüshasıyla mukâyese ederken tespit edilen farklılıklar, sayfaların alt bölümlerinde belirtilmiştir. Bu bölümde sayfaların alt kısımlarında yer alan dipnotlarda eksik nokta yazıldığı düşünülen bazı durumlarda transkripsiyonda yapılan düzeltmelere de değinilmiştir.

Dizin-Sözlük bölümünde (Adıgüzel, 2020: 257-601) metindeki tüm kelimelerin dizini yapılarak, metinde kullanılan anlamları, çekim eki ve yapım eki ayırt etmeksizin gramatikal biçimleri gösterilmiştir. Anlam gösterilerken kelimelerin bütün sözlüksel anlamlarına yer verilmemiş, sadece metinde sahip oldukları anlamları verilmiştir. Her kelimenin kökeninin de gösterildiği bu bölümde anlam tespiti yapılırken çeşitli sözlüklerden ve ansiklopedilerden istifade edilmiştir.

Terimler Sözlüğü bölümü (Adıgüzel, 2020: 602-791) tematik bir metodoloji ile eserde geçen terimlerin hem yapısına hem de kökenine göre sıralandığı bölümdür. Eserde tespit edilen terimler, metinden alıntılar yapılarak verilmiştir. Bu bölümde tespit edilen terimler eşya adı biçiminde kullanılan ifadeler (terimler), topluluk adı biçiminde kullanılan ifadeler (terimler), hastalık adı biçiminde kullanılan ifadeler (terimler), yer, yön ve mekân adı biçiminde kullanılan ifadeler (terimler), zaman ifadesi biçiminde kullanılan ifadeler (terimler), bitki (botanik) bilimiyle ilgili ifadeler (terimler), hayvan bilimiyle (zooloji) ilgili ifadeler (terimler), kimyasallar, madenler ile ilgili ifadeler (terimler), ölçü, tartı kavramları için kullanılan ifadeler (terimler), yiyecek ve içecek adları ile ilgili ifadeler (terimler), renk adı biçiminde kullanılan ifadeler (terimler), ilaç, tütsü, merhem ve bunların yapımı için kullanılan malzemenin adlandırılması için kullanılan ifadeler (terimler), organ adı olarak kullanılan ifadeler (terimler), kadın ve erkekler için kullanılan ifadeler (terimler), cinsellik adı biçiminde kullanılan ifadeler (terimler), cinsellik adı biçiminde kullanılan Türkçe ifadeler (terimler), cinsellik adı biçiminde kalıplaşmış Arapça ve Farsça ifadeler (terimler), coğrafya ile ilgili ifadeler (terimler) olmak üzere on altı başlıkta toplanmıştır. Râhatu'n-Nüfûs'ta geçen bilim insanları ve ilmi eserler de bu bölümde sıralanmış, son olarak çalışma sırasında karşılaşılan zorluklar ve çözüm önerilerine de değinilmiştir.

Eserin sonunda Kaynakça kısmından sonra "Ekler" başlığı adı altında Arapça ve Farsça Tercümeler başlığıyla eser içerisinde yer alan Arapça ve Farsça kısımların Türkçeye tercümesi verilmiştir.

Özetle, eser beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Giriş yer almaktadır. Bu bölümde tıp tarihi, cinsel sağlık ve bâh tarihi ile ilgili bilgiler verilmiş, bu konularda ulaşılabilen eserler tanıtılmıştır. İkinci bölümde eserin imlâ ve dilbilgisi özellikleri üzerinde durulmuş, metinden örnekler verilerek açıklama ve değerlendirmeler yapılmıştır. Çalışmanın üçüncü bölümünü transkript alfabetine göre hazırlanmış olan metin oluşturur. Metinden bölümünden sonra gelen dördüncü bölüm, metinde geçen kelimeler ve bu kelimelerin aldıkları eklerin (yapım eki, çekim eki vb.) dökümünün yapıldığı dizin-sözlük bölümüdür. Bu bölümde gramatikal dizinin yanı sıra her kelimenin Türkçe karşılığı da verilmiştir. Son bölüm olan beşinci bölüm eserde geçen genel

sağlık, cinsel sağlık (bâh), botanik, zooloji, farmakoloji ve diğer bilim dallarına ait terimlerin yer aldığı bölümdür.

Eser, içerdđi sağlık konuları, gebelik, ilaç isimleri, tedavi yöntemleri, dil malzemesi, terimler ve dillik unsurlar bakımından üniversitelerin tıp ve hemşirelik bölümleri başta olmak üzere diğer sağlık bölümleri ile Türkoloji bölümlerinin başvuracağı/istifade edeceği bir eserdir. Türk kültürüne, Türklük bilimine faydalı olması dileğiyle...